

Sotsiaalkaitseministri käskkirjade muutmise käskkirja eelnõu seletuskiri

I. Sissejuhatus

Muudatusega suurendatakse toetuse andmise tingimuste (edaspidi TAT) „Sotsiaalkaitse ja pikaajalise hoolduse kättesaadavus“ eelarvet 8 000 000 euro võrra perioodi 2021–2027 sama meetme 21.4.9.1 TAT „Pikaajalise hoolduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine“ eelarve arvelt ning pikendatakse esimesena nimetatud TAT tegevuse 2.2 „Integreeritud, isikukeskse ja paindliku erihoolekandeteenuste süsteemi katsetamine“ elluviimist 31. märtsini 2027. aastani ja täpsustatakse teenuse sihtrühma. Kaasnevalt pikeneb sama kuupäevani ka kõnealuse TAT abikõlblikkuse periood ning suureneb meetmete nimekirja väljundinäitaja sihttase.

Mõlema TAT alusel toetatavad tegevused on käsitatavad strateegiliselt oluliste tegevustena Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruse nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise üldised tingimused“ § 41 lõike 1 punkti 8 tähenduses.

Eelnõu ja seletuskirja on koostöös Sotsiaalkindlustusametiga (edaspidi SKA) koostanud Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna nõunik Regina Sergejeva (tel 5918 5855, regina.sergejeva@sm.ee) ja välisvahendite osakonna nõunik Jüri Lössenko (tel 5913 7882, jyri.lossenko@sm.ee). Eelnõu juriidilise ekspertiisi on teinud Sotsiaalministeeriumi õigusosakonna õigusnõunik Piret Eelmets (piret.eelmets@sm.ee).

Märkused:

Eelnõu ei ole seotud isikuandmete töötlemisega isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses.

Seletuskiri kirjeldab ainult eelnõus nimetatud TAT-de muudatusi.

II. TAT muudatuste sisu

§ 1. Sotsiaalkaitseministri 18. septembri 2022. a käskkirjaga nr 118 kinnitatud TAT „Sotsiaalkaitse ja pikaajalise hoolduse kättesaadavus“ muudatused.

Punktiga 1 pikendatakse TAT abikõlblikkuse perioodi kuni 31.03.2027 seoses TAT tegevuse 2.2 „Integreeritud, isikukeskse ja paindliku erihoolekandeteenuste süsteemi katsetamine“ elluviimisega nimetatud kuupäevani.

Punktiga 2 täpsustatakse varasemat sõnastust, et kaitstud töötamise teenuse võimalus on olemas töötamise toetamise teenuse raames.

Punktiga 3 viiakse sõnakasutus vastavusse sotsiaalhoolekande seadusega (SHS) ning täpsustatakse, et tegemist on ööpäevaringse erihooldusteenusega.

Punktiga 4 pikendatakse tegevuse 2.1 „Kaitstud töötamise teenuse väljaarendamine ja osutamine“ abikõlblikkuse perioodi kolme kuu võrra kuni 31.03.2024 seoses teenuse osutamise lõpetamisega seotud tegevuste elluviimisega. Nende tegevuste hulka kuulusid muu hulgas vajadus koostada lõppraport, esitada seireandmed ja kontrollida teenuse pakkujate esitatud koondaruandeid.

Punktiga 5 täpsustatakse tegevuse 2.2 „Integreeritud, isikukeskse ja paindliku erihoolekandeteenuste süsteemi katsetamine“ eesmärki. Isikukeskse erihoolekande teenusmudeli katsetamine on varem toimunud käesoleva TAT raames, mille peamine fookus

oli töötamisel, et toetada isikute jõudmist tööjõuturule. Kuivõrd erihoolekande teenusmudeli katsetamine jätkub edaspidi TAT „Pikaajalise hoolduse kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine“ raames, on tegevuse peamine eesmärk edaspidi toetada psüühilise erivajadusega inimeste toimetulekut ja ühiskonnaelus osalemist ning leevendada läbi TAT tegevuste TAT sihtrühma lähedaste hoolduskoormust.

Punktiga 6 täpsustatakse TAT tegevuse 2.2 sisukirjeldust. Laiendatakse sõnastust seoses koolituste läbiviimisega, arvestades uuele mudelile üleminekul tegelikku vajadust, viiakse koolitusi läbi lisaks omavalitsuste sotsiaaltöötajatele ja teenuseosutajatele ka SKA töötajatele. Täiendatakse, et kogutud tagasiside ja analüüside põhjal viiakse uuel perioodil mudelisse täiendused ning jätkatakse katsetamist koostöös seni osalenud omavalitsustega, kuna planeeritud muudatuste puhul on oluline saada sisendit juba kogunud partneritelt. Tegevusi jätkatakse koostöös seni tegevustes osalenud 35 omavalitsusega, kes osalesid edukalt 2022. aasta lõpus läbiviidud avalikul konkursil ja kellega sõlmiti koostöölepingud. 2025–2026 perioodil on tegemist ISTE mudeli jätkurakendamise ja konkurss viiakse läbi kohalike omavalitsustele (edaspidi KOV), kes on aastatel 2023–2024 saanud toetust mudeli rakendamiseks, kuna jätkuperioodil on eelduseks, et mudel piirkonnas juba toimib. Uuel perioodil toimub väljumiskava tegevuste elluviimine ning eesmärk on hoida toimivat võrgustikku töös seniste ISTE mudeli rakendamise seotud tegevuste korraldamise jätkusuutlikkuse tagamiseks. 2024. aasta seisuga katsetavad erihoolekande teenusmudelit 35 omavalitsust (Antsla vald, Haapsalu linn ja Lääne-Nigula vald, Jõelähtme vald, Jõhvi vald, Kohila vald, Kohtla-Järve linn, Kose vald, Lüganuse vald, Põhja-Pärnumaa vald, Pärnu linn, Raasiku vald, Rapla vald, Tallinna linn, Tapa vald, Tartu linn, Tori vald, Türi vald, Väike-Maarja vald, Järva vald, Harku vald, Kehtna vald, Paide linn, Otepää vald, Põltsamaa vald, Rõuge vald, Valga vald, Viljandi linn, Tõrva vald, Elva vald, Keila linn, Kiili vald, Hiiumaa vald, Rakvere linn, Narva linn).

Punktiga 7 täpsustatakse tegevuse 2.2 sihtrühma. Seni on saanud erihoolekande teenusmudeli katsetamise tegevusse siseneda 16-aastased ja vanemad osalejad. Alates 2025. aastast saavad tegevusse siseneda 18-aastased ja vanemad isikud, erandina jätkatakse TAT raames teenuste osutamist neile alla 18-aastastele osalejatele, kes on sisenenud enne 31.12.2024 ja soovivad tegevuses osalemist jätkata ka perioodil 2025–2026. Erihoolekande teenuse osutamine algab SHS järgi alates 18. eluaastast ja sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse osutamine toimub lastele, sh on võimalik saada teenust 16. eluaastast. Laste vanuse erinemine seadustes põhjustab laste ebavõrdse kohtlemise. Lastekaitse seaduse alusel loetakse lapseks kõiki alla 18-aastaseid, puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seaduse tähenduses on puudega laps alla 16-aastane. Riiklikult on töös eelnõud, mille kohaselt on planeeritud muuta SHS ning võimaldada laste puhul puude raskusastme tuvastamise otsus teha kuni 18. eluaastani ja töövõime hindamist alustada 18. eluaastast. Tegevuse sihtrühma muutmise eesmärk on ühtlustada tööealiste vanuseline määratlus ja kehtestada ühtne vanusepiir.

Punktiga 8 pikendatakse tegevuse 2.2 abikõlblikkuse perioodi. Tulenevalt riigi keerulisest majanduslikust olukorrast on erihoolekandereformi elluviimine edasi lükatud aastasse 2027. Pikemas vaates on eesmärk alates 2027. aastast rakendada erihoolekande uut, käesoleva TAT raames katsetatavat teenusmudelit riikliku erihoolekandeteenuste süsteemi osana, sh on üheks variandiks, et psüühilise erivajadusega inimestele toetavate teenuste osutamine hakkab toimuma KOVi korraldusel. Sellest tulenevalt pikendatakse tegevust kahe aasta võrra, et katsetada kavandatavat muudetud teenusekorraldust. Teenusmudelis on senise katsetamise tulemustest lähtuvalt viidud sisse olulisi muudatusi ning pikendamine võimaldab teenusmudeli rakendamist kohandada tõenäoliselt saabuva olukorraga, kus piiratud ressursside tingimustes tuleb TAT eelarvest väljumine praeguse teadmise kohaselt korraldada erihoolekandeteenuste olemasolevate eelarveliste vahenditega. TAT muudatuse juures on arvestatud erihoolekande toetavate teenuste osutamise uue teenusmudeli väljatöötamisega. Tegevuse abikõlblikkuse periood pikeneb 2 aastat ja 3 kuud (st 01.01.2025–31.03.2027). Tegevuse otsene

udelipõhine teenuse osutamine toimub aastatel 2025–2026. Lisaks planeeritakse vahendid 2027. aasta I kvartaliks, st KOV-il on võimalik lõpetavaid tegevusi läbi viia 1 kuu pärast teenuse osutamise lõppemist kuni 31.01.2027 ja SKA-I kuni 3 kuud ehk kuni 31.03.2027. KOV tegeleb jaanuaris 2027. aastal tegevuste lõpetamisega, osalejate väljumisega seotud tegevustega, teenusesaajate ülemineku toetamisega, koondaruannete ja arvete esitamisega ning tagasiside andmisega SKA-le. SKA tegeleb 2027. aasta esimeses kvartalis sisutegevuste lõpetamisega, üleminekutegevustega, aruandluse, perioodi analüüsi ja kokkuvõtte koostamisega.

Punktiga 9 uuendatakse näitajate tabelit. Seoses tegevuse 2.2 pikendamisega raporteeritakse näitajate saavutustasemed 2026. aasta lõpu seisuga. Uuendatakse prognoosi vahesihhtasemete täitmise kohta 2024. aasta lõpu seisuga 345 võrra arvuni 1845. Meetmete nimekirja väljundinäitaja „hoolekandeteenuste saajate arv“ sihttase 2026. aastaks suureneb lisaks 100 võrra arvuni 1945.

Punktiga 10 suurendatakse TAT eelarvet (kehtiv abikõlblike vahendite summa on 14 000 000 eurot) kokku 8 000 000 euro võrra, millest ESF+ toetus on 5 600 000 eurot ja riiklik kaasfinantseering 2 400 000 euro võrra. Eelarve suureneb sama meetme TAT „Pikaajalise hoolduse kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine“ eelarve vähendamise arvelt. TAT eelarve on muutmisjärgselt kokku 22 000 000 eurot, millest ESF+ toetus on 15 400 000 eurot ja riiklik kaasfinantseering 6 600 000 eurot.

Punktiga 11 täpsustatakse, et TAT eelarvest läbi viidavate riigihangete sisuliste tegevuste vastavuse eelnev kooskõlastamine rakendusasutusega on vajalik ainult nende riigihangete puhul, mis kuuluvad avaldamisele riigihangete registris.

Punktiga 12 lisatakse elluviijale kohustus toodete ja teenuste hankimisel lähtuda keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriumitest. Kuigi alates 01.01.2022 muutus riigihangetes kohustuslikuks keskkonnahoidlike kriteeriumite kasutamine neljas tooterühmas: mööbel, puhastustooted ja -teenused, kontori IT-seadmed ning koopia- ja joonestuspaber, on elluviija kohustatud kõigi toodete ja teenuste hankimisel lähtuma keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriumitest.

Keskkonnahoidlik riigihange tähendab minimaalse negatiivse keskkonnamõjuga toodete või teenuste hankimist. Keskkonnahoidlik riigihange on defineeritud menetlusena, mille abil riigiasutused hangivad kaupu, teenuseid ja ehitustöid, millel on nende oleringijooksul ehk nii tootmisel, kasutamisel kui ka kasutusest kõrvaldamisel väiksem negatiivne keskkonnamõju, võrreldes muul juhul hangitavate, sama esmaülesandega kaupade, teenuste ja ehitustöödega.

Tegemist ei ole riigihanke eritüübiga, vaid see on tavapärane läbiviidud hange, mille puhul võetakse arvesse lisaks muudele nõuetele ka keskkonnanõudeid. Ei ole vahet, kas tegu on avatud, piiratud, lihtsustatud vms hankemenetlusega – keskkonnanõudeid saab kõigi puhul kasutada¹.

Kohustus jõustub alates 01.11.2024, et see ei kohalduks juba ellu viidud või töös olevatele hangetele.

Punkti 13 kohaselt tuleb vastavalt Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruse nr 54 „Perioodi 2021–2027 ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide vahendite andmisest avalikkuse teavitamine“ §-le 2 elluviijal korraldada teavitusüritus eesmärgiga informeerida avalikkust toetuse saamisest. Nõue kehtib üle 10 miljoni eurose kogumaksumusega projektide puhul (käesolev TAT vastab sellele tingimusele) ning tuleb rahastada projekti eelarvest.

¹ <https://kliimaministeerium.ee/elukeskkond-ringmajandus/ringmajandus/keskkonnahoidlikud-riigihanked>

Teavitusürituste- ja tegevuste (pressikonverents, seminar, konverents, avamisüritus või näituse; pressiteade või artikkel; fotod ja videod) läbiviimisel on oluline silmas pidada, et need peavad olema kooskõlas soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise nõuetega (reklaamiseaduse § 3 lõige 4) ja tagatud peab olema ligipääsetavus informatsioonile nelja peamise erivajadusega (liikumis-, nägemis-, kuulmis-, ja liikumispuue) inimestele.

Punktiga 14 täpsustatakse, et lõpparuande kinnitamise puhul ei ole eelnev rakendusasutuse kooskõlastus enam vajalik.

Punktiga 15 asendatakse TAT eelarve, mida suurendatakse punktis 10 nimetatud mahus ning viiakse kooskõlla tegeliku täitmise ja vastavalt uuendatud tegevustele.

§ 2. Sotsiaalkaitseministri 3. mai 2023. a käskkirjaga nr 81 kinnitatud TAT „Pikaajalise hoolduse kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine“ muudatused.

Punktiga 1 vähendatakse TAT eelarvet (kehtiv abikõlblike vahendite summa on 24 100 000 eurot) kokku 8 000 000 euro võrra, millest ESF+ on toetust 5 600 000 eurot ja riiklik kaasfinantseering 2 400 000 eurot. TAT eelarve on muutmisjärgselt kokku 16 100 000 eurot, millest ESF+ toetus on 11 270 000 eurot ja riiklik kaasfinantseering 4 830 000 eurot.

Punktiga 2 asendatakse TAT eelarve, mida vähendatakse punktis 1 nimetatud mahus.

§ 3 kohaselt jõustub käskkiri üldises korras, välja arvatud § 1 punkt 12, mis jõustub 01.11.2024.

III. TAT vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on vastavuses Euroopa Liidu õigusega.

Eelnõu koostamisel on arvestatud järgmiste Euroopa Liidu õigusaktidega:

1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid;

2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1057, millega luuakse Euroopa Sotsiaalfond+ ja tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1296/2013.

IV. TAT muudatuste mõjud

Kavandatud muudatuste peamine mõju on sihtgrupile ehk psüühilise erivajadusega inimestele, kes saavad perioodil 2025–2026 vajaduspõhiselt abi. TAT raames saavad valdavalt abi seni osalenud inimesed. Uued abivajajad kaasatakse erihoolekandeteenuste järjekorrast ehk TAT pikendamine annab võimaluse lühendada erihoolekandeteenuse järjekorda ja kiirendada seda teenust vajavate inimeste jõudmist neile vajaliku abini. Esialgsete prognooside kohaselt võib järjekorrast teenusele saada umbes 100 inimest.

Kaasatud inimeste vanusepiiri nihutamine 18. eluaastale avaldab mõju vähesel määral, kuna rakendatakse juba sihtrühma kaasatud alaealiste puhul üleminekusätet ehk nemad saavad ka 2025-2026 tegevuses jätkata. Uute inimeste kaasamisel toimub vanusepiiri ühtlustamine kooskõlas tänase erihoolekandeteenusega.

TAT pikendamine ja võimalus ISTE mudelit rakendavatel KOVidel jätkata teenusmudeli katsetamist ning selle kaudu jätkata toetuse pakkumist psüühilise erivajadustega inimestele oma piirkonnas on KOVide jaoks suure mõjuga, kuna võimaldab sihtgrupi abistamiseks kasutada lisavahendeid ning lisatööjõudu. TAT pikendamine aitab kaasa

erihoolekandeteenuste korraldusmudeli väljatöötamisele, võimaldades paremini arvestada senisest uue teenusmudeli piloteerimisest (ja KOVide kaasamisest selle sihtrühma teenuse korraldamisel) saadud kogemusi.

V. TAT muudatuste jõustumine

Käskkiri jõustub üldises korras, välja arvatud § 1 punkt 12, mis jõustub 01.11.2024

VI. TAT muudatuste kooskõlastamine

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Rahandusministeeriumile ja e-posti kaudu Riigi Tugiteenuste Keskusele, Euroopa Komisjonile ja ühtekuuluvuspoliitika 2021–2027 rakenduskava seirekomisjonile ning arvamuse avaldamiseks SKA-le, Eesti Puuetega Inimeste Kojale ja Tervise Arengu Instituudile.